

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΚΑΝΔΑΥΛΗΝ»

‘Η ύποψία που διατύπωσα στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ τόμου αὐτοῦ (σ. 9), πώς στὸ I 7 τοῦ παπύρου τῆς νέας τραγῳδίας που βρέθηκε ἡ ἀνάγνωση γλεφ - (Lohel, Maas) εἶναι ἀδύνατη καὶ πώς ἀπὸ τῇ φωτογραφίᾳ διακρίνω τὴ δυνατότητα νὰ διαβάσουμε καὶ διαφορετικά, ἐπιθεθειώνεται. ‘Ο καθηγητής R. Pfeiffer μοῦ γράφει: «Στὸ I 7 νομίζω δτι πρέπει νὰ διαβάσουμε ἰρούστεφ (κάποιος τύπος τοῦ στέφος ἢ τοῦ στέφω). Στὴν κορυφὴ του τὸ Σ (C) σχηματίζει γωνία πιὸ ἔντονη ἀπὸ δ.τι κανονικά». “Έχουμε λοιπὸν πάλι τέλος λαμβικοῦ διαλογικοῦ τριμέτρου καὶ δχ: χορικοῦ, δπως πίστεψε δ Maas.

I. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

ΕΡΙΖΟΝΤΕΣ — ΕΡΩΝΤΕΣ

‘Ο κ. R. J. H. Jenkins, ἀσχολούμενος ἀπὸ πολλοῖς μὲ τὴν ἀπεικόνισιν εἰς βυζαντινὰς μικρογραφίας τοῦ περιφήμου χαλκοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ εύρισκομένου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Νικήτα Χωνιάτου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐδημοσίευσε πρό τενος μίαν τοιαύτην παράστασιν ἐκ τοῦ κώδ. 479 τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βενετίας, περιέχοντος τὸ μακρὸν ποίημα τοῦ φευδο - ‘Οππιανοῦ, τὰ Κυνητικά¹. ‘Η γωνιστιάτη καὶ πολλάκις ἀπεικονισθεῖσα² μικρογραφία

¹ R. H. Jenkins ἐν B. S. A. 46 (1951) 72 κ. καὶ πίν. 11. Σημειώνω ἐδῶ δτι διπάρχει καὶ ἄλλη βυζαντινὴ παράστασις τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς εἰς μίαν μικρογραφίαν τοῦ κώδ. F 205 τῆς Ἀμερικανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου δημοσιευθεῖσα τελευταίως δπὸ K. Weitzmann, Greek Mythology in Byzantine Art, Princeton, 1951, πίν. XL, 144.

² Βλ. μεταξὺ ἄλλων, G. Schlumberger, L'épopée byzantine, II, 148. A. Michel, Histoire de l'art, I, σ. 212, εἰκ. 116. Ch. Diehl, Manuel d'art byzantin, 2α ἔκδ. Paris, 1925-6, II, σ. 604, εἰκ. 284. Ch. Diehl, La peinture byzantine, Paris, 1933, πίν. LXXX. B. Λάζαρεφ, ‘Ιστορία τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς (ρωσ.), Μόσχα, 1948, II, πίν. 84 b. K. Weitzmann, 5νθ' ἀν. πίν. XL, 143.

αὐτὴν εἰκονογραφεῖ τοὺς στίχους II 410 κέ. τοῦ ποιήματος, ὃπου διεκτραγωδοῦνται τὰ δεινὰ τῶν θεῶν, τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ζῷων ἀκόμη, ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Ἐρωτος.

Τὸ παρόδον μικρὸν σημείωμα σκοπὸν ἔχει τὴν διευκρίνησιν τῆς σκηνῆς εἰς τὸ δεξιόν, ὡς πρὸς τὸν θεατήν, ἀκρον τῆς μικρογραφίας, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴν πιθανωτέραν ἀνάγνωσιν τῆς ἔκει συντομογραφημένης ἐπιγραφῆς, τῆς ἑρμηνευούσης τὴν παράστασιν.

Εἰς τὴν σκηνὴν αὐτὴν παριστάνεται ὁ ἄνω ὅροφος οἰκίας, ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου τῆς δορίκας προβάλλει γυναικεία μορφή, φέρουσα

ἔνδυμα μὲν πλατείας χειρίδας, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πῖλον ὑπὸ μορφὴν σαρικίου πλατυνομένου πρὸς τὰ ἄνω (βλ. εἰκόνα)! Ὅπο τὸ παράθυρον εἰκονίζονται δύο ἄνδρες συμπλεκόμενοι. Οἱ κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος, ὡς πρὸς τὸν θεατήν, φέρει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πῖλον τριχωτόν, ὑπὸ μορφὴν σκούφου, ἀπολήγοντα εἰς θύσανον². Εἶναι ἔνδεδυμένος τὸν συνήθη πο-

¹ Διὰ τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα καὶ τὸν πῖλον βλ. A. Ξυγγόπουλον εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 12 (1936) 272 κά., ὃπου ἀναφέρονται καὶ ἀλλα ἀνάλογα παραδείγματα.

² Εἶναι τοις τὸ σγουρούτεικον καμηλαύκιν τοῦ Ἀκριτικοῦ ἐπους (Grotta Ferrata Γ' 716). Βλ. προχειρώς Π. Καλονάρον, Βασιλείως Διγενῆς Ἀκρίτας, Ἀθηναὶ, 1941, II, σ. 103, στίχ. 716. Σκοῦφον περίπου ὅμοιον φέρει ἡ ἀνδρικὴ

δήρη βυζαντινόν χιτῶνα μετὰ μακρῶν χειρίδων, κοσμουμένων μὲ νέφαντά
ἢ κεντητὰ περιθραχιόνια, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἄλλο κατάκοσμον βραχὺ καὶ
ἀχειρίδωτον ἔνδυμα, φθάνον μέχρι τῆς δσφύος. Οὗτος διὰ μὲν τῆς ἀρι-
στερᾶς ἔχει λάθει ἐκ τοῦ λαιμοῦ τὸν ἀντίπαλον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ὑψώ-
νει κατ' αὐτοῦ ρόπαλον, ἀπολῆγον ἀνω εἰς σφαίραν¹. Δεξιὰ εἰκονίζε-
ται δὲ ἀντίπαλος, δὲ διοῖος ὑψώνει τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ἐκ τοῦ παραθύ-
ρου προκύπτουσαν γυναικείαν μορφήν. Οὗτος ἔχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
ἡμισφαῖρικὸν σκοῦφον² καὶ εἶναι ἔνδεδυμένος ποδῆρες ἐπίσης κατάκο-
σμον ἔνδυμα ἔξωσμένον εἰς τὴν δσφύν. Τέλος εἰς τὸ ἀνω μέρος τῆς σκη-
νῆς, ἀριστερά, εἰκονίζεται δὲ Ζεὺς μέχρι τοῦ στήθους, μὲ στέμμα ἐπὶ
τῆς κεφαλῆς, προσάλλων ἐκ τῶν νεφῶν καὶ κραδαίνων εἰς τὴν δεξιὰν
τὸν κεραυνόν.

Εἶναι φανερὸν δτι ἡ μικρὰ αὐτῇ σκηνὴ σχετίζεται πρὸς τοὺς στί-
χους ΙΙ 422 - 425 τοῦ ποιήματος:

Τοίοντς, ἄγριε δαῖμον, ἔχεις πυρόντας δῖστοις,
πευκεδαρούς, μαλεφούς, φθιστόφορας, οἰσιρήντας,
τηκεδόρα πνείοντας, ἀναλιθέας, οἴσι καὶ αὐτοὺς
θῆρας ἀνεπιοίησας ἐπ' ἀζεύκτοισι πόθοισι

Ἡ ἀπεικόνισις ἔξι ἀλλού τοῦ Διδοῦ μὲ τὸν κεραυνὸν ἀνταποκρίνεται
εἰς τὸν στίχον ΙΙ 421:

... καὶ Ζηνὸς δμῶς εἴκοναι κεραυνοί.

”Ηδη προσκύπτει τὸ ἐρώτημα: Ποιοι εἶναι οἱ συμπλεκόμενοι κάτω
ἀπὸ τὸ παράθυρον τῆς νέας; Εἶναι οὗτοι θεοί ἢ θνητοί;

μισφὴ ἐπὶ τοῦ γραπτοῦ ἀγγείου μὲ τὴν περιεργὸν ἐπιγραφὴν: «Πολὰ τὰ ἔτη τὸν
κερατάδ[ω]ν», τοῦ εὑρεθέντος εἰς τὴν Κόρινθον, Corinth, XI, Ch. Morgan, The
Byzantine Pottery, Cambridge Massachusetts, 1942, πλv. XVI b καὶ XVII c.
Βλ. καὶ τὴν περιγραφὴν εἰς τὴν σ. 211, ἀριθ. 369.

¹ Τὸ ρόπαλον ἀνήκει εἰς τὰ δπλα, τὰ χρησιμοποιούμενα ἀπὸ τοὺς βυζαν-
τινοὺς στρατιώτας. Βλ. π.χ. τὰ ἐντελῶς δμοια ρόπαλα, τὰ εἰκονίζομενα εἰς μίαν
μικρογραφίαν τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1066 Φαληροῦ τοῦ Λονδίνου παρὰ G. Millet,
Recherches sur l'iconographie de l'Evangile, Paris, 1916, σ. 335, εἰκ. 343.
Ρόπαλον νομίζω δτι ἡτο πιθανώτατα καὶ τὸ φαρδίν, τὸ συχνότατα ἀναφερόμενον
εἰς τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος ὡς φονικὸν δργανον. Εἰς τὴν διασκευὴν τῆς Grotta Fer-
rata, A 146 κέ. δ ἐκκινῶν ἔφιππος εἰς μονομαχίαν δπλίζεται μὲ σπαθίν, κοντά-
ριν καὶ φαρδίν εἰς τὸ φαρδοβαστάκιν, δηλ. εἰς τὴν θήκην τοῦ ραβδίου. Ἡ μνεία
τῆς θήκης σημαίνει, νομίζω, δτι δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς ράθδου, ἀλλὰ μᾶλλον
περὶ ροπάλου.

² Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς συνεθέστατον εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Βλ. A. Ξυγγό-
πουλον εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα 1937 (Πανηγυρικός τόμος), μέρ. Α',
σ. 197, δπου ἀναφέρονται πολλὰ ἀνάλογα παραδείγματα.

'Ο Diehl, ἔχων φαίνεται υπ' ὅψει του τοὺς θεούς, τοὺς εἰκόνιζομένους εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς μικρογραφίας, ὑπέθεσεν δτὶ δ διὰ τοῦ ροπάλου ἐπιτιθέμενος εἶναι δ 'Ἐρμῆς κραδαίνων τὸ κηρύκειόν του, ἐνῷ τὸν ἔτερον, ὡς καὶ τὴν παρακύπτουσαν γυναικεῖαν μορφήν, φαίνεται ἐκλαθῶν ὡς θυντούς'. 'Ο ταυτισμὸς οὗτος τοῦ ροπαλοφόρου πρὸς τὸν 'Ἐρμῆν προσῆλθεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἀνάγνωσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο συμπλεκομένων ἐπιγραφῆς, μὲ τὴν δποίαν θ' ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω. 'Εκεῖθεν δὲ δρμώμενος προφανῶς δ Diehl, ἔξέλαθε τὸ ρόπαλον ὡς κηρύκειον.

Εἶναι ἀληθὲς δτὶ εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ φευδο- 'Οππιανοῦ, δπου ἡ ἀπασχολοῦσα ἥμας μικρογραφία, καὶ οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ², συνηθέστερον δμως οἱ μυθολογικοὶ ήρωες³, παρίστανται μὲ ἐνδυμα βυζαντινόν. 'Εάν συνεπῶς δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐπιγραφή, ἡ ἐσφαλμένως, δπως θὰ ἴδωμεν, μέχρι τοῦδε ἀναγνωσθεῖσα, ἡ γνώμη τοῦ Diehl, δτὶ δ ροπαλοφόρος εἰκονίζει δλύμπιον θεόν, δὲν θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀπίθανος. Δεδομένου δμως δτὶ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀρχαίων μύθων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς δλυμπίους θεούς, θὰ ἥδεντα, καθ' δσον τούλαχιστον γνωρίζω, νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παράστασιν αὐτήν, ἡ γνώμη τοῦ κ. Jenkins, δτὶ ἐνταῦθα πρόκειται δχι περὶ θεῶν, ἀλλὰ περὶ κοινῶν θυντῶν, νομίζω δτὶ εἶναι λίαν δρθή.

Πρόκειται λοιπὸν περὶ δύο κομψευομένων νέων, δπως θὰ ἥδεντατό τις νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὴν ἐπιτίθεμενην τοῦ ἐνδύματός των, οἱ δποῖοι, πληγέντες ἀπὸ τοὺς φθισίφρονας καὶ οἰστρήντας δεστοὺς τοῦ 'Ἐρωτος, συμπλέκονται διὰ τὴν καρδίαν τῆς ὠραίας κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρόν της, ἐνῷ δ Ζεὺς εἶναι ἔτοιμος νὰ τοὺς κεραυνοθειλήσῃ.

Εἶναι συνεπῶς ἐνταῦθα ἡ ἀπεικόνισις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βελῶν τοῦ 'Ἐρωτος ἐπὶ τῶν θυντῶν, δπως εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς μικρογραφίας παρίστανται τὰ ἀποτελέσματα τῶν βελῶν του ἐπὶ τῶν ἀθανάτων.

Τὰ συμπεράσματα αὐτὰ μᾶς ἐπιτρέπουν τὴν δρθοτέραν ἀνάγνωσιν τῆς συντομογραφημένης ἐπιγραφῆς μεταξὺ τῶν δύο συμπλεκομένων, τὴν δποίαν δ Diehl εἶχεν, ὡς εἴδομεν, ἐσφαλμένως ἀναγνώσει 'Ἐρμῆς.

'Ο κ. Jenkins τὴν ἀναγνώσκει 'Ἐρωμανέοντες, δδηγούμενος ἀπὸ

¹ Diehl, La peinture byzantine, 93.

² 'Οπως ἡ 'Αρτεμίς μὲ στολὴν βυζαντινοῦ στρατιώτου: Weitzmann, ἔνθ' ἀν. πιν. XXIX, 102.

³ Weitzmann, ἔνθ' ἀν. πιν. XXXV, 124, 127 (Περσεύς), XXXVI, 128 (Κάστωρ), 129 (Πολυδεύκης), 130 (Ιππόλυτος), XXXVII, 131 (Ωρίων, Αταλάντη), XL, 147 (Φηνεύς), 148 (Ζήτης καὶ Κάλαϊς), XLIV, 159 (Μήδεια), XLV, 164 ('Αρισταῖος), 166 (Πενθεύς).

το ψευδός, οτι δη λέσις αὐτη ἀπαντᾷ ἀπαξ μόνον εἰς τὸ ποίημα τοῦ φευδο - Ὄπιπιανοῦ (III 368). Ἡ ἀνάγνωσις ἔμως αὐτῇ δὲν φαίνεται διόλου πιθανή. Ὁ γράφας τὴν ἐπιγραφὴν ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἔσυντομογράφει λέξιν τόσον σπανίαν.

"Αν ἔχῃ τις ὑπ' ὅψει τὴν παράστασιν, δπως τὴν ἀνελύσαμεν, θὰ ἡδύγατο μὲ ἀρκετὴν πιθανότητα ν' ἀναγνώσῃ : ἐρ(ίζον)τες. Ὁ συνάδελφος κ. Λ. Πολίτης, μὲ τὸν δποῖον συνεζητήσαμεν τὸ πρᾶγμα, κλίνει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν : ἐρ(ῶν)τες, λίαν ἐπίσης πιθανήν.

Καὶ αἱ δύο ἀναγγώσεις ἀνταποχρίνονται πλήρως, νομίζω, πρὸς τὴν εἰκόνα. Οἱ δύο νέοι, πληγέντες ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ Ἐρωτος (ἐρῶντες), διαπληκτίζονται διὰ τὴν καρδίαν τῆς ὥραίας (ἐρίζοντες).

A. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ «ΛΕΙΜΩΝΑΡΙΟ» ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΟΣΧΟΥ

Δημοσιεύω πιὸ κάτω μερικές παρατηρήσεις μου στὸ «Λειμωνάριον» τοῦ Ἰωάννου Μόσχου, ποὺ γίνονται μὲ ἀφετηρίᾳ τὴ συλλογὴ ἀποσπασμάτων ποὺ δημοσίευσε δ D. C. Hesseling στὸ ἔργο του «Bloemlezing uit het Pratum Spirituale van Johannes Moschus», Οὐτρέχτη 1916 (στὰ γαλλικὰ μὲ τὸν τίτλο «Morceaux choisis du Pré Spirituel de Jean Moschos», Παρίσι 1931), καθὼς καὶ τὰ δεκατέσσερα ἀνέκδοτα διηγήματα τοῦ «Λειμωνάριου» ποὺ δημοσίευσε τὸ 1938 δ Th. Nissen μὲ τὸν τίτλο «Unbekannte Erzählungen aus dem Pratum Spirituale» στὴ Byzantinische Zeitschrift, τόμ. 38, σελ. 351-76¹.

Hesseling σελ. 66² στ. 29 (διήγημα 45): "Οτι μὲν ὄμοσα καὶ ὅτι ἐπιόρκησα οἴδα. Ὁ Nissen³ νομίζει ὅτι μετὰ τὸ ὄμοσα ἔπεισε ἔνα δεύτερο ὄμοσα. Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι τὸ χωρίο δὲν ἔχει καμιὰ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἐπέμβασή μας. Τὸ νόημα εἶναι ἐντελῶς φανερό : «ὅτι δρκίστηκα καὶ ὅτι παραβίασα τὸ δρόκο μου τὸ ξέρω». Χωρὶς ἀλλωστε καμιὰ δυσκο-

¹ Γιὰ τὸ τελευταῖο δημοσίευμα τοῦ κ. Elpidio Mioni: Il Pratum Spirituale di Giovanni Mosco, Ρώμη 1951, δημοσίευσα βιβλιοκρισία στὰ Ἑλληνικά, τόμ. 12 (1952) σελ. 188-94.

² Οἱ παραπομές γίνονται στὴ γαλλικὴ ἔκδοση τῆς Ἀνθολογίας.

³ Byz. Zeitschr. 38 (1938) 352.

λίχ μεταφράζουν καὶ οἱ μεταφραστὲς τοῦ κειμένου, παλαιότεροι καὶ νεώτεροι.

Hesseling σελ. 72 στ. 17 (διήγημα 77): *Οντως σοι, πῶς γέγονας τυφλός;* Πρέπει, νομίζω, νὰ γράψωμε: *Οὐτως, σὺ πῶς γέγονας τυφλός;* Ήδη στὸ ἴδιο διήγημα (Hesseling σελ. 72 στ. 21): *Λέγει καὶ τῷ ἄλλῳ: Σὺ πῶς γέγονας τυφλός;* *Ἐπίσης στὸ ἴδιο διήγημα (Hesseling σελ. 72 στ. 24): Λέγοντοι ἄλλῳ κάκεῖνοι: Σὺ πῶς γέγονας τυφλός;*

Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ ὄντως στὴ γλῶσσα τοῦ Μόσχου ἡ καὶ γενικώτερα στὴν ἀπλούστερη γλῶσσα τῆς ἐποχῆς συνοδεύεται ἀπὸ τὴ δοτ. σοι, ποὺ ἵσως εἶχε διακοσμητικὸ μόνο χαρακτήρα. *Ομως καὶ στὸ ἴδιο τοῦτο διήγημα ἀπαντᾶ τὸ ὄντως μόνο του (χωρὶς τὸ σοι):* (Hesseling σελ. 74 στ. 25) *Οὐτως ἐγὼ λέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα διηγήματα τοῦ Μόσχου (Hesseling σελ. 98 στ. 10, διήγ. 153): ὄντως, ἀδελφέ, ὅτε εἰς τὸν κόσμον ἥμην..., (Hesseling σελ. 116 στ. 62, διήγ. 193) Ναί, ὄντως, (Hesseling σελ. 116 στ. 74, διήγ. 193) *Οντως, δέσποτα, οὐκ εἶχον αὖτὸ ἐγώ, (Hesseling σελ. 124 στ. 14, διήγ. 203) ὄντως εἴπε μοι τί ἔχεις. Μόνο στὸ ἴδιο διήγημα 77, σ' αὐτὸ δηλ. ποὺ ἀναφέρεται ἡ ἀνάγνωσῃ¹ ποὺ προτείνομε, ἀπαντᾶ ἄλλη μιὰ φορά: ὄντως σοι στὴ φράση: Καὶ λέγει μοι: *Οντως σοι, κύρι άββᾶ, μὴ πράξωμεν σήμερον (Hesseling σελ. 74 στ. 46).* Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ εἰναι ἐπιβεβλημένη ἡ ἴδια ἀνάγνωση: *Οντως, σὺ κύρι άββᾶ, μὴ πράξωμεν. Τὴν αλητικὴ σύ, εἰναι ἀλήθεια, δὲν τὴν ἀποζητᾶ στὴν τελευταία τούτη περίπτωση ἡ νέα μας γλῶσσα, ἀλλὰ δὲ νομίζω ὅτι εἰναι ἀδιανόητη στὴ γλῶσσα τοῦ Μόσχου, προκειμένου νὰ συνοδεύσῃ μιὰ αλητικὴ προσφύνηση. Δὲ μοῦ διαφεύγει ὅτι σήμερα ἰδιωματικώτερα στὴ γλῶσσα μας λέγεται: ἀλήθεια σου; (ἐρωτηματικά), ἀλλὰ δυσκολεύομαι νὰ δεχτῶ ὅτι ἐδῶ ἔχομε τὴν ἴδια ἡ ἀνάλογη περίπτωση.***

Hesseling σελ. 72 στ. 18 (διήγ. 77): *Ναύτης ἥμην νεώτερος. Ο Nissen², ἔχοντας ὑπὸ δψη του τὸ παρακάτω (Hesseling σελ. 72 στ. 26): διαν ἥμην νεώτερος, προτείνει καὶ ἐδῶ νὰ γράψωμε: Ναύτης ἥμην, διαν ἥμην νεώτερος. Ἀλλὰ εἰναι φανερὸ σ' ἔκεινον ποὺ ἔχει τὸ νεοελληνικὸ γλωσσικὸ αἰσθημα ὅτι τίποτα δὲ λείπει στὴν ἔκφραση: Νεώτερος, ἥμην ναύτης (=στὰ νιάτα μου ἥμουνα γαύτης). Γιατὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἔρμηγεύσωμε καὶ δχι ὅπως ἔρμηγενει δ Hesseling (σελ. 73):*

¹ Πρόκειται πράγματι γιὰ ἀνάγνωση καὶ δχι: γιὰ διόρθωση, γιατὶ, καθὼς εἰναι γνωστό, ἔως τὸ δέκατο αἰώνα ἡ προφορὰ τοῦ ν συμπίπτει μὲ τὴν προφορὰ τοῦ οι καὶ γι' αյτό οἱ γραφὲς αὐτὲς συγχέονται συχνὰ στὰ χειρόγραφα.

² Byz. Zeitschr. 38 (1938) 352.

«j'étais un jeune marin». Σωστά μετάφρασε δ τελευταῖος μεταφραστής τοῦ Μόσχου M.-J. Rouët de Journel¹: «Dans ma jeunesse j'étais marin».

Hesseling σελ. 100 στ. 1-2, (διήγ. 161): Πόλις ἐστὶν ἐν Θηβαΐδι καλουμένη Λυκώ. Ἐν ταύτῃ ὅρος ἐστὶν ἀπὸ Ἑλλήνων. Ὅπως σωστὰ παρατηρεῖ δὲ ἔκδότης Hesseling στὴν Ἀνθολογία του (σελ. 100 σημ. 1), τὸ δὲ ἐν ταύτῃ ἀναφέρεται στὴν πόλην Λυκῶν καὶ δχὶ στὴ Θηβαΐδα. Καὶ πρέπει τὸ δὲ ἐν ταύτῃ νὰ τὸ νοήσωμε ἵσοδύναμο μὲ τὸ κλασσικὸ πρὸς ταύτῃ. "Αν θέλαμε μάλιστα νὰ ἐπιμείνωμε στὴν παρατήρηση αὐτῆς, θὰ λέγαμε δτὶ δη τὴν χρησιμοποιεῖται ἐδῶ ἀτοπα δντὶ τῆς εἰς, πού, μολονότι δχὶ ἀκριβολογημένα, χρησιμοποιήθηκε στὰ χρόνια τῆς μεταγενέστερης ἐλληνικῆς σὲ πολλὲς περιπτώσεις ποὺ κατὰ τὴν παλιότερη χρήση θὰ χρειάζονται ἄλλες προθέσεις. Γιὰ τὴν πρόθεση ἀπό, ποὺ ἀκολουθεῖ, περιορίζεται δὲ Ὁλλανδὸς ἐρευνητὴς στὴν παρατήρηση δτὶ πρόκειται γιὰ μιὰ «préposition à tout faire» τῆς μεταγενέστερης καὶ νέας ἐλληνικῆς καὶ δτὶ στὸ χωρίο τοῦτο, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, εἰναι στὴ θέση τοῦ ἀπέχον (δηλ. τὸ δρος) μὲ αἰτιατική. Νομίζω δμως δτὶ ἐδῶ ἔχομε μιὰ χρήση τῆς ἀπὸ παλιότερη, ποὺ προσήλθε ἀποδεδειγμένα ἀπὸ μιὰ σημασία ποὺ δη πρόθεση εἶχε ἥδη στὴν Ἰλιάδα B 292 (μένων ἀπὸ ἡς ἀλόχοιο = μακρυὰ ἀπὸ τὴ γυναικα του). Παραδείγματα ἀπὸ μεταγενέστερους συγγραφεῖς καταγράφω τὰ ἀκόλουθα: (Διδδ. 4, 56) πηγὰς ἔχων ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς θαλάσσης, (Πλούτ. Φιλοπ. 4) ἀπὸ σταδίων εἴκοσι τῆς πόλεως, γιατὶ καὶ στὰ χωρία αὐτά, δπως καὶ στὸ χωρίο τοῦ Μόσχου, δη ἀπὸ σημαίνει ἀπόστασην.

Hesseling σελ. 126 στ. 7 (διήγ. 204): Μὴ οὔτως, Πάτερ, Χριστὸν ἔχης; Ὁ Hesseling σωστὰ μεταφράζει: Mon père, pas ainsi, si tu crois au Christ. Τότε δμως δφείλομε νὰ γράψωμε: Μὴ οὔτως, Πάτερ. Χριστὸν ἔχεις (= Μὴν κάνεις ἔτσι, πάτερ· εἰσαι χριστιανός).

Hesseling σελ. 128, στ. 3-5 (διήγ. 217): 'Ομοίως καὶ δ μοναχὸς ἐκ τῆς γυναικός ἐστιν, καὶ ἐὰν προσεγγίσῃ γυναικί, λύεται καὶ εἰς τὸ μὴ εἰναι μοναχὸς δηλονότι τελευτᾷ. 'Ο ἔκδότης μεταφράζει τὸ τέλος τῆς φράσης: s'il s'approche d'une femme, il se dissout, et finit par ne plus être. Πράγματι τέτοιο πρέπει νὰ εἰναι τὸ νόημα, ἀφοῦ δ Μόσχος στὴν περίπτωση αὐτῇ παραβάλλει τὸ μοναχὸ μὲ τὸ ἀλάτι, ποὺ ἀφανίζεται, «ἐὰν προσεγγίσῃ ὅδατι». 'Ο μοναχὸς δηλ. παύει νὰ ὑπάρχῃ ὡς μοναχὸς ἀν προσεγγίσῃ γυναικα. Δὲ συμφωνῶ δμως μὲ τὴ γνώμη

¹ Jean Moschus, Le Pré Spirituel. Introduction et traduction de M.-J. Rouët de Journel. Paris [1946].

του (σελ. 129 σημ.) δτι διό τὸ μὴ εἶναι μοναχὸς δηλονότι» εἶναι πιθανώς γλωσσα τοῦ περιθωρίου. ‘Ερμήνευμα μεταγενέστερο καὶ προσθήκη εἶναι μόνο τὸ «μοναχὸς δηλονότι». ‘Ο νεώτερος μεταφραστὴς M.-J. Rouët de Journel μεταφράζει συμφωνότερα μὲ τὴ σημερινὴ μορφὴ τοῦ κειμένου: il se dissout et finit évidemment par n'être plus un moine, μὲ τὴ διαφορὰ δτι, ἐπειδὴ δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν παρεμβολὴν τοῦ ἑρμηνεύματος «μοναχὸς δηλονότι», ἐσφαλμένα μεταφράζει τὸ «δηλονότι» τοῦτο μὲ τὸ évidemment.

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

Στὴ μελέτη του γιὰ τὸ μοναστῆρι τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας στὴ Χαλκιδικὴ δ. Π. Ν. Παπαγεωργίου (Byz. Zeitschr. 7, 1898, 57 - 82) δημοσιεύει στὸ τέλος τρεῖς ἐπιγραφὲς τοῦ 16ου καὶ τοῦ 17ου αἰώνα. ‘Η πρώτη δὲ βρίσκεται στὴ μονὴ, ἀλλὰ στὸ μετόχι «ἐν Καρτζιανοῖς» στὴν Ἐπανωμή. Τις ἀλλες δυὸς εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ ἴδω σὲ μιὰ πρόσφατη ἐπίσκεψή μου στὴ μονὴ καὶ τὶς δημοσιεύω ἐδῶ ἀπαλλαγμένες ἀπὸ ἕνα δυὸς σφάλματα στὴ δημοσιεύση τοῦ Παπαγεωργίου.

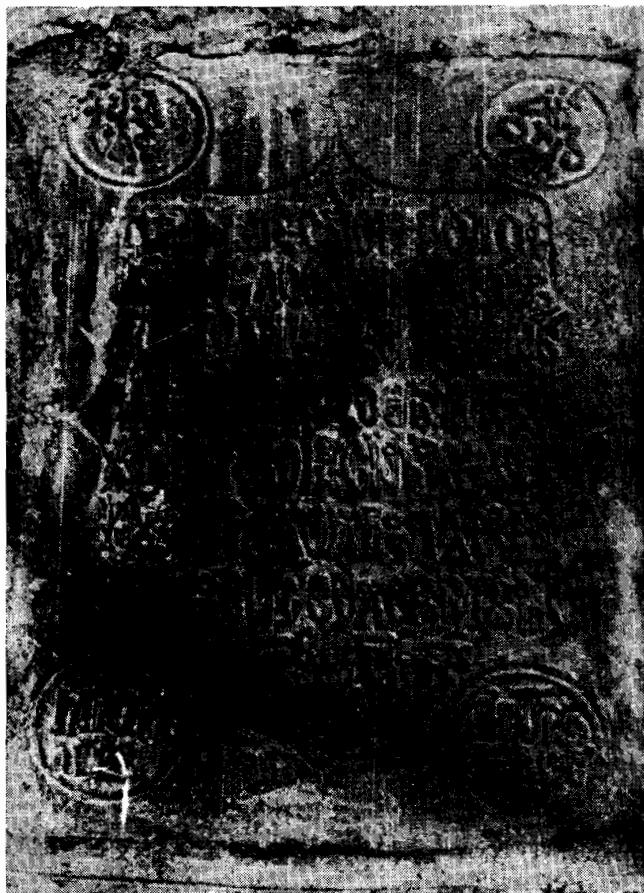
Καὶ οἱ δυὸς ἐπιγραφὲς εἶναι παλαιογραφικὰ ἔξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες, μὲ τὰ γράμματα ἀνάγλυφα (δχι ἐγχάρακτα) καὶ «ποικιλώτατα συμπεπλεγμένα καὶ δυσένυμβλητα», δπως παρατηρεῖ δ. Παπαγεωργίου, ποὺ τὶς διαβάζει «μετὰ πολλοὺς κόρους». ‘Η πρώτη (εἰκ. 1), τοῦ 1573 (7081), $0,42 \times 0,29$ μ., εἶναι ἐντοιχισμένη πάντα στὴν ἀρχικὴ της θέση, στὸ δεξιὸ ἐπάνω μέρος μιᾶς κρήνης ἔξω ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸ περίβολο τοῦ μοναστηρίου. ‘Η δυσκολία γιὰ τὴν ἀνάγνωση γίνεται μεγαλύτερη, γιατὶ δ. χαράκτης ἀνακατώνει γράμματα κεφαλαῖα μὲ μικρογράμματα. ‘Η ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἔξης:

† Θετταλίας κύδιστος ἐν Θυηπόλοις
 Ἀργυρόποντος κλεινὸς ὡν Ἰωάσαφ
 τεοπνὸν τόδ' ἔργον φέξει κρήνην τὴν νέαν
 ἥδιστον ὄδωρ τηλόδεν μὲν περικύλωπας
 χρήσιμον ὡδ' οἰκοῦσιν Ἀναστασίταις.
 τούτῳ παράσχοι Χριστὸς ὄδωρ ζῶν γέρας
 Ὄλυμπον εὐδὺν σὺν χοροῖς τῶν μακάρων.
 ἔτους ζουποναου

‘Ο Παπαγεωργίου: στ. 4 ὄπεκσύρας 6 ἀντὶ γέρας: σταυροῦ

‘Η ἐπιγραφὴ εἰναι σκαλισμένη μέσα σ’ ἔνα εἶδος θυρεό· ἔξω ἀπὸ τὸ θυρεὸ διαβάζονται, στὶς τέσσερις γωνίες τῆς πλάκας μικροὶ κύκλοι (έγκόλπια), δύο τοῦ διαβάζονται, σὰν μονογραφήματα ἢ «μονοχονδυλιές», ἀριστερὰ καὶ δεξιά, ἐπάνω καὶ κάτω: Ἰωάσαφ—Θεοσαλονίκης—μητροπολίτης—
‘Αργυρόπουλος.

‘Η ἀνάγνωση ὑπερκύρωσας στὸν στ. 4 εἰναι ἀσφαλῆς· δὲ ἀρχαῖστης

Εἰκὼν 1.

ἐπιγραμματοποιὸς σχημάτισε μιὰ σύνθετη μετοχὴ μὲ τὴν ὑπὲρ καὶ τὸ διηρικὸ κύρος (τοῦ κύρω=συναντῶ). Καὶ τὸ γέρας τοῦ στ. 6 εἰναι σίγουρο, διμολισγῷ δημώς κι’ ἐγώ δτι «ἀνέγνων μετὰ πολλοὺς κόπους», τόσο προχρηματικὰ εἰναι δυσκολοδιάβαστο. ‘Η ἀνάγνωση τοῦ Παπαγεω-

γίου σταυροῦ δὲ στέκει ἀκόμα καὶ μετρικά, γιατὶ τὸ τέλος τοῦ δωδεκασύλλαβου στίχου πρέπει (δπως καὶ σὲ δλους τοὺς ἄλλους) νὰ εἶναι παροξύτονο. Τὸ νόγμα εἶναι: σ' αὐτὸν (τὸν Ἰωάσαφ), γιὰ τὸ νερὸ ποὺ μᾶς ἔφερε, ἀς δώσῃ δὲ Χριστὸς γι' ἀνταμοιβή, ώς βραβεῖο (γέρας) «ῦδωρ ζῶν»¹, καὶ τέτοιο θὰ εἶναι γι' αὐτὸν δὲ πλατύς Ὄλυμπος (δὲ οὐρανός,

Εἰκὼν 2.

¹ Ἡ ἐκφραση ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴν παραθολὴν τῆς Σαμαρείτιδος Ἰω. 4, 10: «..σὺ ἀν ἥτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν» καὶ 4, 14: «ἄλλὰ τὸ ὕδωρ δὲ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἄλλομένου εἰς ζῷην αἰώνιον».

δ Παράδεισος) καὶ σὶ χοροὶ τῶν μαχάρων. Ἡ κλασσικιστικὴ αὐτὴ χρησιμοποίηση λέξεων διμηρικῶν γιὰ χριστιανικὲς ἔννοιες στὰ τέλη τοῦ 16ου αἰώνα ἀξίζει λιταιτερα γὰ σημειωθῆ.

Ἡ δεύτερη ἐπιγραφή, τοῦ 1623 (7131), (Παπαγεωργίου ἀρ. 3, ἑδῶ εἰκ. 2), $0,43 \times 0,28$, δὲν βρίσκεται πιὰ στὴ θέση τῆς πάνω ἀπὸ τὴ δεξιὰμενὴ (δχι κρήνη) στὴ νότια πλευρὰ τῆς μονῆς (ἀνάμεσα στὴν τράπεζα καὶ τὰ κελιά), ἀλλὰ φυλάγεται προσεχτικὰ στὸ κελὶ τοῦ μοναχοῦ Θεωνᾶ, ποὺ ἔχει συμπληρώσει πάνω ἀπὸ 65 χρόνια στὸ μοναστήρι. Εἶναι κι² αὐτὴ πολὺ δυσανάγνωστη, μὲ τὰ γράμματα «ποικίλως συμπεπλεγμένα καὶ δυσερμήνευτα», χρησιμοποιεῖ δμως, ἀντίθετα ἀπὸ τὴν πρώτη, μόνο κεφαλαῖα. Οἱ στίχοι χωρίζονται μεταξύ τους μὲ δριζόντιες ταίνιες· στὸ ἐπάνω μέρος καὶ γύρω γύρω στὴν ἐπιγραφὴν ἀνάγλυπτα κοσμήματα. Ἰδοὺ ἡ ἐπιγραφή:

† Πότισον Χ(ριστ)ὲ ζωηρὸν πῶμα τήνδε,
τὴν ποιίζουσαν ἡμᾶς τὸ ὄδωρ τοῦτο
Ρηγὸν τὴν γυνὴν τοῦ τε Παντευγενήου
θυγάτηρον ὄπαρχουσα τοῦ Ἱωάννου
οὐδὲν πατρὶς ἦν ἐκ Σιδηροκανοί(ων).
Ἐν ἔτει ,ζελα' ἵνδ. σ

Ο Παπαγεωργίου: στ. 1 ζωρὸν 3 οργοινην πλην (sic) 5 Σιδηροκανοίας

Τὸ ζωηρὸν πῶμα (γρ. πόμα) τοῦ 1ου στίχου εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸ ὄδωρ ζῶν τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς. Ἐξαιρετικὰ δυσανάγνωστη εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ 3ου στίχου ποὺ περιέχει τὸ δνομα ἔκεινης ποὺ κατεσκεύασε τὴ δεξιὰμενή, νομίζω δμως πώς ἡ ἀνάγνωση Ρηγὸν τὴν γυνὴν εἶναι ἀσφαλής. Τὸ δνομα Ρηγὼ (θηλ. τοῦ Ρήγας), καὶ μὲ τοὺς διαλεκτικοὺς τύπους Ρ'γον καὶ Ὁρογόν, εἶναι μαρτυρημένο¹, δπως καὶ τὰ συγγενικὰ Ρηγίνα, Ρηγούνδα, Ρηγούλα κ. ἀ. Τὸ Παντευγένιος δὲν εἶναι ίσως μαρτυρημένο, ἔχουμε δμως τὰ θηλυκὰ Παντεύγενη καὶ Παντευγένινα² (πρβ. Τρισεύγενη) μὲ πρώτο συνθετικὸ τὸ πᾶς. Ὅσος γιὰ τὴν πατρίδα τῶν δωρητῶν ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγράφει στήσουρα Σιδηροκανοίων καὶ δχι Σιδηροκανοίας δπως διάβασε δ Παπαγεωργίου: στὴν ταινίᾳ ποὺ χωρίζει τὸν ἔνα στίχο ἀπὸ τὸν ἄλλο δ χαράκτης ἔχει σημειώσει καθαρὰ πάνω ἀπὸ τὸ γιῶτα τὸ σημάδι ποὺ εἶναι ἡ βραχυγραφία τοῦ ὡν μαζὶ μὲ τὴν δξεία τοῦ γιῶτα. Τὰ Σιδηροκανούσια ἀλλωστε εἶναι γνωστὸ τοπω-

¹ A. Μπούτουρα, Τὰ νεοελληνικὰ κύρια δνόματα, Ἀθ. 1912, σ. 114.

² Αὕτ. σ. 161.

νύμιο (μεταλλεῖα) τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀναφέρονται ἀρχετὰ συχνὰ σὲ μεσαιωνικὰ καὶ μεταγενέστερα ἔγγραφα¹.

Εἶναι φανερὸ δόσος ἡ δεύτερη ἐπιγραφὴ ὑστερεῖ σχετικὰ μὲ τὴν πρώτη. Ἐνῶ σὲ κείνην δὲ ἐπιγραμματοποιίδες κινεῖται ἀνετα μέσα στὸν περίπλοκο γλωσσικὸ ἀρχαῖσμό, δὲ δεύτερος κάνει σφάλματα γραμματικὰ (τὴν γυνήν); συντακτικὰ (θυγάτηρος ὑπάρχουσα, ἐνῶ χρειαζόταν αἰτιατική), προσθέτει περιττές σφῆνες γιὰ νὰ σχηματίσῃ τοὺς στίχους του (τοῦ τε Παντευγενίου), καὶ παραβάλνει καὶ τὸ νόμο τῆς παροξυτονήσεως (στ. 2 τοῦτο). Καὶ δόσο κι² ἀν δφείλωνται στὸ χαράκτη, εἶναι δμως χαρακτηριστικὲς καὶ οἱ ἀνορθογραφίες. Τοσοὶ δὲ δεύτερος ἐπιγραμματοποιίδες νὰ εἴχε μόνο λιγότερη μόρφωση· ἀλλὰ καὶ γενικὰ ἡ ἀρχαῖστικὴ παιδεία ποὺ ἀντιπροσωπεύει δὲ πρώτος (ὑπόλειμμα ἀκόμη τῶν βυζαντινῶν χρόνων) εἴχε αἰσθητὰ ὑποχωρήσει στὰ πενήντα χρόνια ποὺ μεσολάθησαν.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

«ΑΝΑΠΑΥΨΗ»

Στὴ «Θυσίᾳ τοῦ Ἀδραάμ», δταν μετὰ τὸν πρῶτο μονόλογο τοῦ Ἀδραάμ ξυπνᾶ ἡ Σάρρα καὶ ἔκεινος θέλει νὰ τὴν καθησυχάσῃ πὼς μόνο τὴν προσευχὴν του κάνει, τῆς λέει στὸ τέλος (στ. 103-104 Μέγας):

Δοιπόν μὴ στέκης ν' ἀγρυπνᾶς, μὰ γύρισε, κοιμήσου,
νύκτα 'ναι κι³ ἀμ' ἀκούμπησε τὶς τὴν ἀνάπαυψη σου.

Στὸ φροντιστήριο ποὺ ἔρμηγεναμε τὴ «Θυσίᾳ» ἔνας προσεχτικὸς φοιτητὴς παρατήρησε πὼς ἡ λέξη ἀνάπαυψη πρέπει ἐδῶ νὰ ἔχῃ τὴν εἰδικότερη σημασία τοῦ μέρους ὅπου ἀναπαύεται κανεὶς, τοῦ στρώματος, τῆς κλίνης. Η παρατήρηση εἶγαι νομίζω, πολὺ εὔστοχη. Εἳται καὶ παρακάτω, στοὺς στ. 109 καὶ 111, ποὺ τοὺς λέει ἡ Σάρρα, πρέπει τοσοὶ νὰ δώσουμε τὴν ἴδια σημασία στὶς λέξεις ἀνάπαυψη καὶ ἀναπαυμένη:

Δὲν εἰν⁴ καιρὸς νὰ κείτωμαι καὶ νά 'μαι ἀναπαυμένη
καὶ: Δὲν εἰν⁴ καιρὸς γι⁵ ἀνάπαυψη, δὲν εἰν⁴ καιρὸς γιὰ στρῶμα.

Τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο δηλ. ἐπαναλαμβάνει, δπως συμβαίνει συχνὰ στοὺς δημοτικοὺς στίχους, τὸ νόημα τοῦ πρώτου. Κρατοῦν δμως οἱ λέξεις καὶ στοὺς δυὸ τούτους στίχους τὴν ἀρχικὴ σημασία καὶ δείχνουν τὸ δρέμο τῆς σημασιολογικῆς μετάπτωσης. (Ἐἳται καὶ στὸ στ. 486: νύκτα 'ν πολλὴ κι³ ἀς θέσονμε, καλέ, ν' ἀνεπαγοῦμε, τὸ ἀνεπαγοῦμε ἔχει

¹ Ι. χ. Fr. Dölger, Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges, 1948, βλ. πίνακα. Βλ. καὶ Ducange ἐν λ.

τὴν ἀρχικὴν σημασίαν, ἀλλὰ μᾶζη καὶ τὴν σημασίαν τοῦ «κοιμοῦμαι». Πρ. καὶ στ. 630—γραφὴ τοῦ χειρογράφου—: νὰ κοιμηθῇ, ν' ἀνεπαγῇ τὸ δόλιο σου κορμάκι.

Τὴν σημασίαν ἀνάπτωψη = μέρος δπου ἀναπτάεται κανείς, κλίνη, τὴν βρίσκουμε καὶ στὸν «Ἐρωτόκριτο» Ε 47 κέ.

Σμίγονοις ξύλα καὶ καρφιὰ κι' ἀπάνω τόνε βάνου,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριὰ ἀνάπαψη τοῦ κάνου,
νὰ μὴ σαλεύῃ τὸ κορμί, καὶ πᾶν το σιδὸν παλάτι,
κι' δλην τὴν στράτα δ βασιλιὸς τὴν μιάν του χέρα πράτει.

Εἶναι φανερὸ δτι πρόκειται γιὰ φορεῖο, κακωμένο πρόχειρα (ἀλλὰ «μὲ μεγάλη μαστοριά») ἀπὸ ξύλα, γιὰ νὰ πλαγιάσουν ἐπάνω τὸ πληγωμένο κορμὶ τοῦ Ἐρωτόκριτου.

”Ισως τὴν ἰδιαίτερην σημασίαν νὰ ἔχῃ ή λέξη καὶ στὸ Δ 840:

δλότελα πορίχιηκε, τὴν νιότην τ' ἀπαρηγήθη,
μιὰν ὥρα εἰς ἀνάπτωψη ποτὲ δὲν ἐγρικήθη.

ἀλλὰ πάντως ἔδω, δπως καὶ στὰ παραδείγματα τῆς «Θυσίας», κρατεῖ ή λέξη καὶ τὴν ἀρχικὴν σημασίαν.

”Ἄς σημειωθῇ δτι οὕτε δ Ξανθουδίδης οὕτε δ Μέγας, ἀλλὰ οὕτε καὶ τὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας σημειώνουν τὴν ἰδιαίτερην αὐτὴν σημασίαν τῆς λέξης.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΑ «ΑΝΩΗ ΕΥΛΑΒΕΙΑΣ»

Σὲ δσα ἔγραψα γιὰ τὰ «”Ανθη Εὐλαβείας»» ἔδω σ. 198 κέ. εὐχαρίστως προσθέτω δτι τὸ ἀντίτυπο τοῦ μακαρίτη Βλαχογιάννη δὲν εἶναι πιὰ τὸ μοναδικὸ γνωστὸ ἀντίτυπο ποὺ ἔχουμε στὴν Ἑλλάδα. “Οπως ἔμαθα μετὰ τὴν δημοσίευση τῆς Βιβλιοκρισίας μου, ἔνα δεύτερο ἀγγειτύπο κατέχει ή Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη· πολλὰ κρόνια ἐλάνθινε μέσω στὰ «ἀκατάγραφα παλαιά» τῆς ἀποθήκης, ἀπ' δπου ἀνασύρθηκε πρόσφατα σχετικὰ καὶ πῆρε τὴν κατάταξη Θ 429¹ (Α' Βαπ. 3189). ‘Η διατήρησή του είναι ἔξαιρετικὰ καλή· βρίσκεται σήμερα κατατεθειμένο στὸ γραφεῖο τῆς Διευθύνσεως.

Σημειώνω ἔδω πώς τὰ λάθη ποὺ κατέγραψα στὴ σ. 201-202 δὲν εἶναι λάθη τοῦ πρωτοτύπου ἀλλὰ τῆς ἀνατύπωσης, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀκόλουθα: σ. 17 δ στ. 6 εἶναι πραγματικὰ καὶ στὸ πρωτότυπο ἐλλιπή· σ. 31 Μειάβασιν 31⁴ στὴν πρώτην ὥραν 35¹ δύσατο καὶ 41¹² γρήδες (sic).

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ